

کتاب‌هایی درباره ابعاد عاشورا

کتاب‌های بسیاری درباره عاشورا و قیام حسینی نوشته شده‌اند؛

کتاب‌های بسیاری درباره عاشورا و قیام حسینی نوشته شده‌اند؛ از کتاب‌هایی که به روایت و چگونگی وقوع این حادثه پرداخته‌اند تا کتاب‌هایی که تجزیه‌هایی را که به این واقعه عارض شده، بررسی کرده‌اند.

به گزارش ایسنا، در ادامه مروری داریم بر برخی از آثار که درباره عاشورا نوشته شده و بعضاً نیز شهرت دارند: «روضة الشهداء» اثر حسین واعظ کاشفی با تصحیح حسن ذوالفقاری؛ تمرکز این کتاب بر واقعه کربلاست ولی ابوابی از آن به شرح مصائب سایر انبیا و امامان شیعه پرداخته است. بسیاری بر این باورند که این کتاب نخستین و جامع‌ترین کتابی است که به زبان فارسی و با موضوع مقتل عاشورا نوشته شده است.

این کتاب در اواخر عهد تیموریان تألیف شده و پس از انتشار به عنوان منشأ روایی تعزیه به شکل‌گیری فرهنگ عامه تشیع در ایران و سایر مناطق شیعه‌نشین کمک شایانی کرده است. شاعران، نویسندگان و داستان‌سرایان متعددی از روضة الشهداء برای خلق آثار ادبی و هنری الهام گرفته‌اند و امروزه برداشت عامه مردم از واقعه کربلا همچنان متأثر از این کتاب است. عمده شهرت روضة الشهداء به دلیل عبارت پردازی‌های آن است که به شیوه گلستان سعدی، با نثری مسجع و با بهره‌گیری از عناصر داستانی نوشته شده است.

این کتاب در ۱۰ باب نوشته شده است که نخستین آن با عنوان «در ابتلای جمعی از انبیاء» نوشته شده و ماجرای رنج‌ها و مصائب برخی از پیامبران را روایت می‌کند. نویسنده در باب دوم کتاب به موضوع ظلم قبیله قریش به پیامبر اکرم(ص) وارد می‌شود و در باب سوم ماجرای رحلت پیامبر اکرم(ص) را بازگو می‌کند. باب چهارم کتاب در احوالات حضرت فاطمه(س) نوشته شده است و باب پنجم به زندگی حضرت علی(ع) از ولادت تا شهادت اختصاص دارد. باب ششم در بیان فضایل امام حسن(ع) و باب هفتم در مناقب امام حسین(ع) نوشته شده است. در باب هشتم کتاب به موضوع شهادت حضرت مسلم ابن عقیل(ع) وارد می‌شود و در باب نهم ماجرای ورود امام حسین(ع) به کربلا و نبرد با لشکر یزید را با تفصیل بیان می‌کند. باب پایانی این کتاب نیز شرحی است بر وقایع واردشده بر اهل بیت(ع) پس از واقعه عاشورا.

البته منتقدان و اندیشمندان دینی معتقدند به هیچ وجه نمی‌توانیم به این کتاب با دیدی تاریخی و دقیق نگاه کنیم و «روضة الشهداء» در بهترین حالت یک رمان تاریخی است. برخی محققان، از جمله مرتضی مطهری در کتاب حماسه حسینی، به رویکرد نویسنده و مطالب کتاب روضة الشهداء انتقاداتی وارد کرده و آن را از منابع تحریف‌گستر در واقعه عاشورا دانسته‌اند. «پس از پنجاه سال پژوهشی تازه پیرامون قیام حسین(ع)» نوشته سیدجعفر شهیدی، تاریخ نگار شیعه، در سال ۱۳۵۸ به چاپ رسید. شهیدی در این کتاب، در عین وفاداری به روایت‌های تاریخی، نگاه تحلیلی دارد و زمینه‌های اجتماعی، سیاسی، قومی و مذهبی را در شکل‌گیری قیام امام حسین(ع)، مورد توجه قرار می‌دهد. کتاب در ۲۰ بخش کوتاه تنظیم شده و سیر تاریخی وقایع به همراه تحلیل نویسنده ذکر شده است. گزیده‌ای از این اثر نیز به عنوان «خلاصه کتاب قیام حسین(ع)» منتشر شده است.

سیدجعفر شهیدی انگیزه خود از نگارش «پس از پنجاه سال پژوهشی تازه پیرامون قیام امام حسین(ع)» را بررسی دلایل «خونسردی و بی‌اعتنایی» مردم در قبال واقعه عاشورا دانسته است. یکی از پرسش‌های اصلی نویسنده این است که چه شد که پس از گذشت نیم قرن از وفات رسول خدا(ص)، جامعه مسلمین آن اندازه از فقه اسلام و احکام دین بی‌اطلاع ماندند که ندانستند چگونه منکری می‌کنند و چه ننگی دامگیرشان می‌شود؟ انگیزه سیدجعفر شهیدی از نوشتن این کتاب، یافتن پاسخ این سوال است که اگر یزید برای حفظ حکومت خود، اصول مسلم اسلامی را نادیده گرفت، چرا مردم تا آن حد خونسرد و بی‌اعتنا بودند؟

«حماسه حسینی» کتابی مشتمل بر سخنرانی‌ها و یادداشت‌های مرتضی مطهری درباره واقعه کربلا و به ویژه تحریف‌هایی است که در نقل اخبار آن روی داده است.

این کتاب نخست در سال ۱۳۶۰ به کوشش محمدحسین حقجو با استفاده از سخنرانی‌های آیت الله مطهری به نام «فریادهای شهید مطهری بر تحریفات عاشورا» منتشر شد. سپس با افزودن چندین سخنرانی دیگر به ضمیمه یادداشت‌های او در مورد قیام امام حسین(ع) با عنوان «حماسه حسینی» نشر یافت. علت انتخاب این نام برای این مجموعه از سخنرانی‌های شهید مطهری بدین دلیل است که از نظر مرتضی مطهری بهترین واژه‌ای که بیانگر عمق نهضت حسینی است کلمه حماسه است، نه نهضت یا قیام یا شورش.

مطهری در مجموعه سخنرانی‌های خود که در این کتاب جمع‌آوری شده است کوشیده با تحریف در واقعه عاشورا مقابله کند. البته پیش از حماسه حسینی آثار دیگری همچون «لولو و مرجان» نوشته میرزا حسین نوری و «التنزیه» نوشته سیدمحسن امین عاملی در جهت مقابله با تحریفات عاشورا نگاشته شده بود.

این کتاب شامل هفت فصل است؛ «حماسه حسینی»، «تحریفات در واقعه تاریخی کربلا»، «ماهیت قیام حسینی»، «تحلیل واقعه عاشورا»، «شعارهای عاشورا»، «عنصر امر به معروف و نهی از منکر در نهضت حسینی» و «عنصر تبلیغ در نهضت حسینی».

کتاب «حقیقت عاشورا: از عاشورای حسین(ع) تا تحریفات عاشورا» نوشته محمد اسفندیاری؛ این کتاب عهده دار بررسی نهضت امام حسین - علیه السلام - است؛ از حماسه آن حضرت تا کوشش او برای جلوگیری از جنگ؛ از ستم ستیزبودن امام حسین تا عقلانی‌بودنش و پرهیزش از افراط‌گرایی؛ از درس‌هایی که از امام حسین می‌توان آموخت تا عبرت‌هایی که از مخالفانش باید

فراگرفت؛ از این که امام حسین چه می گفت، تا اینکه مخالفانش چه می گفتند؛ و عاشورا نزاع چه با چه بود. نهضت عاشورا دو ویژگی برجسته داشت؛ نخست اینکه حماسی (ظلم ستیزانه) بود، و دوم اینکه عقلانی بود؛ یعنی همان دو ویژگی ای که عده ای در جمع آن ها توفیق نمی یابند. اما بعدا پنج تحریف سهمگین دامنگیر آن شد: ۱. تقلیل یافتن آن به عزاداری (با غفلت از ظلم ستیزی)؛ ۲. تفسیرهای غیرعقلانی از آن؛ ۳. تفسیرهای فوق واقعی؛ ۴. تفسیرهای افراطی و خشونت آمیز و ۵. تفسیرهای عامیانه.

همچنین محمد اسفندیاری در «عاشوراشناسی» به هدف شناسی از قیام امام حسین - علیه السلام - پرداخته و در پی پاسخ بدین پرسش که هدف آن حضرت در هجرت از مدینه به مکه، و از آنجا به کوفه چه بود؛ پرهیز از بیعت، یا تشکیل حکومت، یا استقبال از شهادت، و یا اموری دیگر؟

بر پایه این پژوهش، هفت نظریه درباره هدف آن حضرت وجود دارد: ۱. امتناع از بیعت (دفاع)، ۲. حکومت - شهادت، ۳. شهادت عرفانی، ۴. شهادت تکلیفی، ۵. شهادت فدیة ای، ۶. شهادت سیاسی و ۷. تشکیل حکومت.

پاره اول کتاب در پی تبیین و سنجش این نظریات و تحریر محل نزاع است. در پاره دوم، نویسنده عهده دار اثبات این موضوع شده است که رفتن امام حسین به طرف کوفه، اگرچه به قصد تشکیل حکومت، انتخابی درست بود. پاره سوم کتاب به دیدگاه اعلام

شیعه درباره هدف امام حسین، که تأیید نظر مختار نویسنده است، اختصاص دارد.

«عقلانیت در عاشورا» نوشته محمد سروش محلاتی؛ گزارشات تاریخی درباره مذاکرات بین امام و ابن سعد چیست؟ این گزارشات تاریخی به لحاظ مبانی کلامی چگونه قابل ارزیابی و تحلیل است؟ چون مساله مربوط به موضوع امامت است. باید روشن شود که متکلمین اسلامی درباره این مذاکرات چه موضعی دارند؟ آیا از نظر آنها قابل قبول است که امام معصوم در برخورد با دشمن وارد مذاکره شود؟ این با مبانی اعتقادی ما سازگار است یا نیست؟ بعد از این نوبت می رسد به تحلیل فقهی. فقیه از آن جهت که به استنباط احکام شرعی می پردازد، درصدد کشف تکلیف است که وظیفه چیست؟ ...حالا فقیه باید مشخص بکند که اگر ما در شرایط امام حسین(ع) قرار بگیریم، آن وقت چه وظیفه ای داریم؟ آیا می توانیم مذاکره کنیم یا نمی توانیم؟!